

Rundskriv
fra
Riksadvokaten
Ra 04-135
612.2

Rundskriv nr. 4/2004
Oslo, 31. mars 2004

GENERELLE RETNINGSLINJER FOR TILDELING AV PÅTALEKOMPETANSE I MEDHOLD AV STRAFFEPROSESSLOVEN § 67 TREDJE LEDD ANNET PUNKTUM OG FOR PLIKT TIL Å FORELEGGE ENKELTE SAKSTYPER FOR STATSADVOKATENE MV.

I. INNLEDNING

Dette rundskriv erstatter rundskriv del II – nr. 1/1993.

Ved lov 19. desember 2003 nr. 125 ble politiet ved endringer i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d gitt utvidet påtalekompetanse i forbrytelsessaker. Lovendringen trer i kraft 1. april 2004. Ved Kronprinsreg. res. av 26. mars 2004 er påtaleinstruksen endret for å tilpasse den til de nye regler om utvidet påtalekompetanse mv. Retningslinjene for tildeling av påtalekompetanse etter det nye regelsett er gitt i pkt. II i dette rundskrivet. Det må treffes ny beslutning om tildeling av påtalekompetanse også for de påtalejurister som tidligere har fått tildelt slik myndighet i medhold av påtaleinstruksen § 22-2 annet ledd, for at disse skal kunne nyttiggjøre seg den utvidede kompetansen, jf. pkt. II. 2.

I Ot. prp. nr. 98 (2002-2003) heter det at departementet vil vurdere å endre påtaleinstruksen slik at politiet får plikt til å forelegge spesielle og vanskelige saker for statsadvokatene. En slik bestemmelse er, så langt, ikke vedtatt. Plikten til å forelegge sak av særlig stor allmenn interesse for statsadvokatene, jf. påtaleinstruksen §§ 21-1 første ledd tredje punktum og annet ledd annet punktum, 22-2 første ledd første punktum og 20-3 første ledd tredje punktum og annet ledd annet punktum gjelder uforandret. Det samme gjør statsadvokatens adgang etter de samme bestemmelser til å bestemme at en sak skal forelegges. Også ved overtredelse av straffeloven §§ 326, 327 og 330 skal saken forelegges statsadvokaten, jf. påtaleinstruksen §§ 22-2 første ledd annet punktum og 21-1 første ledd annet punktum. Tilsvarende gjelder for forelegg i mer alvorlige tilfeller av overtredelse av disse bestemmelser, jf. påtaleinstruksen § 20-3 første ledd annet punktum.

Som følge av politiets utvidete påtalekompetanse gir riksadvokaten i pkt. III i dette rundskrivet noen nye direktiver om plikt for politiet til å forelegge spørsmålet om tiltale mv. ved enkelte sakstyper for statsadvokatene.

Utvidelsen av politiets påtalekompetanse medfører også utvidet ankekompetanse for politiet, jf. pkt. V. 2 nedenfor .

II. GENERELLE RETNINGSLINJER FOR TILDELING AV PÅTALEKOMPETANSE I MEDHOLD AV STRAFFEPROSESSLOVEN § 67 TREDJE LEDD ANNET PUNKTUM

1. Innledning

Den utvidete påtalekompetanse gjelder for det første – med noen nærmere angitte unntak – forbrytelser som etter loven ikke kan medføre fengsel i mer enn ett år, jf. § 67 annet ledd bokstav b. Det er den generelle strafferammen som er avgjørende, ikke den konkrete straffen i den enkelte sak. Dersom strafferammen heves under særdeles skjerpene omstendigheter i sin alminnelighet, er den forhøyede strafferammen avgjørende for om politiet har påtalekompetanse etter bokstav b. En forhøyet strafferamme under særskilt angitte omstendigheter skal derimot bare legges til grunn dersom det er aktuelt å ta ut tiltale etter den forhøyede rammen.

Dernest har politiet fått utvidet påtalekompetanse i saker om overtredelse av flere særskilt oppregnede bestemmelser både i straffeloven og i spesiallovgivningen med høyere strafferamme enn fengsel i ett år, jf. § 67 annet ledd bokstav c og d.

Forarbeider til lovendringen er Ot. prp. nr. 98 (2002-2003) og Innst. O. nr. 18 (2003-2004). For nærmere avgrensning av kompetansereglene vises det til lovteksten og proposisjonen.

2. Sentrale retningslinjer

Straffeprosessloven § 67 tredje ledd første og annet punktum lyder etter lovendringen slik:

”I saker som nevnt i bokstav b til d avgjør politimesteren spørsmålet om tiltale. Etter generelle retningslinjer gitt av riksadvokaten kan politimesteren med skriftlig samtykke fra førstestatsadvokaten beslutte at også andre tjenestemenn med juridisk embetseksamen innen påtalemyndigheten i politiet skal ha slik myndighet.”

I medhold av denne bestemmelse gir riksadvokaten følgende generelle retningslinjer for tildeling av påtalekompetanse i visse forbrytelsessaker:

1. Politimesteren bør (med førstestatsadvokatens samtykke) tildele følgende stillingshavere i påtalemyndigheten kompetanse etter straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d:
 - Fagsjefer med juridisk embetseksamen i de store politidistriktene
 - Lederen for påtaleenhet
2. Øvrige tjenestemenn med juridisk embetseksamen som tilhører påtalemyndigheten i politiet, kan gis kompetanse til å avgjøre tiltalespørsmålet i forbrytelsessaker som nevnt i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d når vedkommende etter politimesterens og førstestatsadvokatens vurdering anses faglig skikket. Med mindre tjenestemannen har særlige kunnskaper og forutsetninger, må vedkommende ha:
 - tjenestegjort minst 12 måneder i påtalemyndigheten, og i denne perioden ha sendt alle forbrytelsessaker (unntatt forelegg etter straffeprosessloven § 67 tredje ledd siste punktum) til statsadvokaten for påtalemessig avgjørelse,
 - aktorert minst 10 hovedforhandlinger om forbrytelser for tingrett,
 - gjennomført grunnutdanning for påtalejurister i politiet.

3. Tjenestemenn som er gitt myndighet etter § 67 annet ledd bokstav b til d, og som skifter tjenestested, kan gis tilsvarende myndighet på det nye sted uten ny vurdering.
4. Tildelt kompetanse kan trekkes tilbake hvis tjenestemannens arbeid med de aktuelle saker ikke holder den nødvendige kvalitet. Avgjørelsen kan treffes av politimesteren eller førstestatsadvokaten og kan påklages til riksadvokaten.
5. Politimesterens anmodning til førstestatsadvokaten om samtykke til å tildele kompetanse skal være skriftlig, ledsaget av kursbevis for gjennomført grunnutdanning, og for øvrig inneholde opplysninger om:
 - tjenestemannens tjenestetid
 - antallet aktorater
 - politimesterens vurdering av tjenestemannen.
6. Beslutning om å tildele tjenestemannen kompetansen til å treffe påtaleavgjørelse i saker som nevnt i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d, skal være skriftlig, også for stillingsinnehavere nevnt i rundskrivets pkt. 1.
Ny dokumentasjon utstedes når tjenestemannen skifter tjenestested, jf. pkt. 3.
Gjenpart av bemyndigelsen skal sendes til statsadvokatembetet, domstolene med rettskretser innenfor politidistriktet og riksadvokaten.

Utvidet påtalekompetanse som tidligere er gitt etter påtaleinstruksen § 22-2 annet ledd, hjemler *ikke* påtalekompetanse for utvidelsen som følger av endringen i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d. Det innebærer at det må treffes ny beslutning om tildeling av utvidet påtalekompetanse for denne gruppen tjenestemenn. I slike tilfeller vil det i utgangspunktet være tilstrekkelig at vedkommende tidligere har fått tildelt utvidet påtalekompetanse etter § 22-2 annet ledd.

3. Regionale retningslinjer

Førstestatsadvokatene kan ved regional instruks fastsette tilleggskrav for å gi samtykke til tildeling av utvidet påtalekompetanse, f. eks. krav om hospitering ved statsadvokatembetet. Riksadvokaten skal ha gjenpart av slike instruks.

III. SAKSTYPER INNENFOR OMRÅDET FOR UTVIDET PÅTALEKOMPETANSE FOR POLITIET SOM SKAL FORELEGGES STATSADVOKATENE FOR AVGJØRELSE AV TILTALESPØRSMÅLET

1. Innledning

Som nevnt under pkt. I, gjelder påtaleinstruksens regler om politiets foreleggelsesplikt for statsadvokatene uforandret, jf. påtaleinstruksen §§ 21-1 første ledd annet og tredje punktum og annet ledd annet punktum, 22-2 første ledd og 20-3 første ledd annet og tredje punktum og annet ledd annet punktum.

Som tidligere skal statsadvokaten også fortsatt ta stilling til tiltalespørsmålet for alle forhold i et sakskompleks selv om bare ett av dem faller utenfor politiets påtalekompetanse.

De nye regler om utvidet påtalekompetanse gjør det imidlertid nødvendig å gi ytterligere retningslinjer om plikt for politiet til å forelegge enkelte sakstyper for statsadvokaten.

2. Seksårssaker som følge av anvendelse av straffeloven § 60a i konkurrans

Etter straffeloven § 60a forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel. Bestemmelsens tredje ledd fastslår at forhøyelsen av strafferammen får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt. For en del av de forbrytelser med høyere strafferamme enn 1 års fengsel som omfattes av politiets utvidete påtalekompetanse etter straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c og d, vil strafferammen således kunne overstige 6 års fengsel dersom overtredelsen skjer som ledd i organisert kriminalitet. I slike tilfeller vil tiltalte ha ubetinget krav på ankebehandling i lagmannsretten, jf. straffeprosessloven § 321 tredje ledd, om enn ikke med lagrette, jf. § 352 tredje ledd. Aktoratet skal da etter lovens hovedregel føres av statsadvokaten, jf. straffeprosessloven § 76 tredje ledd. Det ville gi liten sammenheng med rangordningen innen påtalemyndigheten, og for øvrig neppe ha vært tilsiktet, om politiet i disse formentlig mer sjeldne tilfelle skulle treffe positiv påtaleavgjørelse.

Etter dette bestemmer riksadvokaten at i de saker der forbrytelsen på grunn av anvendelse av straffeloven § 60a kan medføre fengsel i mer enn 6 år, skal politiet oversende sakene til statsadvokaten til avgjørelse av spørsmålet om tiltale eller begjæring om pådømmelse etter straffeprosessloven § 248 (tilståelsesdom).

3. Grove skadeverk ved brannstiftelse og sprengning

Ved avgjørelsen av om et skadeverk er grovt skal det etter straffeloven § 292 annet ledd blant annet særlig legges vekt på om skaden er betydelig eller om den skyldige vitende har voldt fare for noens liv eller helbred. I en del tilfeller kan det være vanskelig å trekke grensen mot straffeloven § 148, hvor riksadvokaten har påtalekompetansen. Dette kan gjelde både alternativet "tap av menneskeliv" og "utstrakt ødeleggelse" i § 148, noe som taler for å legge påtaleavgjørelsen til statsadvokatene. Disse hensyn anses tilstrekkelig ivaretatt ved å innføre en foreleggelsesplikt ved grove skadeverk ved brannstiftelse og sprengning.

Etter dette beslutter riksadvokaten at politiet skal oversende saken til statsadvokaten til avgjørelse av spørsmålet om tiltale eller begjæring om pådømmelse etter straffeprosessloven § 248 (tilståelsesdom) ved overtredelse av straffeloven § 292 ved brannstiftelse eller sprengning.

4. Rasistisk motiverte legemskrenkelser og skadeverk

Et punkt i regjeringens handlingsplan mot rasisme (2002-2006) var opprettelse av egne enheter hos påtalemyndigheten for å sikre særlig kompetanse i forhold til saksfeltet. Dette ble fulgt opp i 2002 ved at riksadvokaten oppnevnte en statsadvokat ved hvert embete med ansvar for samordningen mellom politi og påtalemyndighet i saker om etnisk diskriminering og rasistisk motivert trakassering og vold. Straffbare handlinger som synes rasistisk motivert, har vært blant de prioriterte sakstyper i riksadvokatens sentrale retningslinjer siden 2003, jf. mål- og prioriteringsrundskrivene for straffesaksbehandlingen i politiet 2003 og 2004. Saker som involverer rasisme og etnisk diskriminering skal undergis målrettet og effektiv etterforskning og påtalemessig behandling, og følges opp av statsadvokatene.

Ved lovendringen 19. desember 2003 nr. 125 fikk politiet generelt utvidet sin påtalekompetanse ved legemskrenkelser. *Av hensyn til det arbeid som pågår med å styrke etterforskning og irtetteføring av rasistisk motivert vold beslutter riksadvokaten at politiet likevel skal oversende saken til statsadvokaten til avgjørelse av spørsmålet om tiltale eller begjæring om pådømmelse etter straffeprosessloven § 248 (tilståelsesdom) ved overtredelse av straffeloven § 228 annet ledd første straffalternativ jf. § 232 og straffeloven § 229 første straffalternativ jf. § 232 i de tilfeller der rasistisk motivasjon er det som bringer, eller er med på å bringe, § 232 til anvendelse. Det samme gjelder for skadeverk som anses grovt på grunn av rasistisk motivasjon, jf. straffeloven § 292 annet ledd.*

IV. SAKER SOM SKAL FORELEGGES OVERORDNET PÅTALEMYNDIGHET ETTER PÅTALEINSTRUKSEN § 17-1 ANNET LEDD FØRSTE PUNKTUM

Når noen må anses som siktet i en sak hvor spørsmålet om tiltale hører under overordnet påtalemyndighet, skal spørsmålet om å frafalle siktelsen eller om å henvføre forholdet under et mildere straffebud *som regel* forelegges denne, jf. påtaleinstruksen § 17-1 annet ledd første punktum. Bestemmelsen innebærer at spørsmålet om henleggelse mm. hvor noen er siktet i forbrytelsessaker der tiltalekompetansen ligger hos statsadvokaten, i utgangspunktet skal forelegges denne til avgjørelse.

I foredraget til kgl. res. til forskrift av 28. juni 1985 om ordning av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) sies det følgende om reservasjonen ”som regel” i § 17-1 annet ledd:

” ... I særlige tilfeller bør det imidlertid være adgang til etter avtale mellom politiet og overordnet påtalemyndighet å gjøre unntak fra dette og departementet har derfor føyd til ordene ”som regel” i første punktum. Situasjonen kan ligge slik an at selv om en person må anses som siktet f.eks. i forbindelse med en pågripelse, bør politiet – dersom han løslates uten begjæring om fengsling – kunne henlegge saken uten alltid først å måtte forelegge den for statsadvokaten”.

De forhold som tilsa at en i 1985 åpnet for muligheten til å kunne begrense hvilke saker som må forelegges overordnet påtalemyndighet for henleggelse, er åpenbart endret. Selv om antall forbrytelsessaker har økt betydelig siden da, har ordningen med delegert påtalekompetanse til politiet i enkelte forbrytelsessaker, som ble innført i 1993, medført at andelen forbrytelsessaker der statsadvokaten skal avgjøre spørsmålet om tiltale, har sunket.

Påtaleinstruksen § 17-1 annet ledd praktiseres etter det opplyste noe forskjellig i de ulike statsadvokatregioner. Riksadvokaten minner om hovedregelen og vil presisere:

I de tilfeller der spørsmålet om tiltale hører under riksadvokaten, skal spørsmålet om å frafalle siktelsen eller om å henvføre forholdet under et mildere straffebud alltid forelegges riksadvokaten når noen har vært siktet i saken.

I de tilfeller der spørsmålet om tiltale hører under statsadvokaten, skal spørsmålet om å frafalle siktelsen eller om å henvføre forholdet under et mildere straffebud forelegges denne når noen har vært siktet ved at begjæring om tvangsmidler har vært fremsatt for domstolen. For andre saker kan statsadvokaten ved regional instruks gjøre unntak fra foreleggelsesplikten. Gjenpart av slike instruks skal sendes riksadvokaten.

V. ENKELTE SÆRSPØRSMÅL

1. Reaksjonsvalg og straffepåstand

I de forbrytelsessaker der spørsmålet om tiltale hører under statsadvokaten, men hvor aktoratet skal utføres av politiaktor, har det, etter det riksadvokaten kjenner til, vært noe ulik praksis med hensyn til å konferere med statsadvokaten om påstand om straff og andre rettsfølger. For den påtalejurist som ikke har fått tildelt utvidet påtalekompetanse, vil en konferering om straffepåstanden med statsadvokaten innebære en kompetanseheving som bidrar til å forberede vedkommende til tildeling av delegert myndighet senere. For den som har fått tildelt utvidet påtalekompetanse, medfører en slik ordning en kvalitetssikring av vedkommendes aktorering.

Som ledd i kvalitetssikringen av påtalearbeidet i politiet er det riksadvokatens syn at den påtaleansvarlige politijurist - når politiet selv skal aktorere saken - på de områder der reaksjonsspørsmålet skal vies særlig oppmerksomhet¹ og hvor spørsmålet om tiltale hører under statsadvokaten, bør forelegge påstanden for statsadvokaten ved oversendelse av sakens dokumenter med forslag om utferdigelse av tiltale. Dette kan gjøres enten i oversendelsespåtegningen eller i internt notat som vedlegges saken uten dokumentføring. Statsadvokaten kan gi pålegg om konferering av påstanden.

2. Politiets ankekompetanse i forbrytelsessaker

Fra hovedregelen om at den myndighet som har besluttet tiltale, gjør vedtak om anke, gjelder det unntak at statsadvokaten treffer vedtak om anke i saker der politiet har tatt ut tiltale etter § 67 annet ledd bokstav c eller d, og i så fall også for forhold i saken der politiet har tatt ut tiltale etter § 67 annet ledd bokstav a eller b, jf. straffeprosessloven § 68 annet ledd bokstav b. Politiet kan likevel vedta dommen, jf. samme bestemmelse.

Når politiet har ankekompetanse i forbrytelsessaker, er det *politimesteren* som treffer vedtak om anke eller, i politimesterens fravær, hans eller hennes faste stedfortreder. Riksadvokaten har ikke funnet det nødvendig å gi retningslinjer for førstestatsadvokatens adgang til å samtykke til at politimesteren bestemmer at også andre tjenestemenn med juridisk embetseksamen i ledende stillinger i påtalemyndigheten skal ha samme ankekompetanse som politimesterens faste stedfortreder, jf. straffeprosessloven § 68 tredje ledd siste punktum.

En minner om at politiets ankekompetanse bare gjelder anke av dom avsagt i første instans, jf. påtaleinstruksen § 27-1 annet ledd annet punktum.

¹ jf. riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv

3. Behandling av forelegg som ikke vedtas

Adgangen til å utferdige forelegg for saker om forbrytelser som etter loven ikke kan medføre fengselsstraff i mer enn ett år, har ikke vært avhengig av utvidet påtalekompetanse. Etter lovendringen gjelder denne adgangen fortsatt, men med de unntak som fremgår av straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b. Ved endringen av påtaleinstruksen ved Kronprinsreg. res. 26. mars 2004 ble påtaleinstruksen § 20-8 annet ledd siste punktum opphevet. Dette innebærer at ikke-vedtatte forelegg utferdiget etter beslutning av politiet som kompetent påtalemyndighet ikke lenger skal forelegges statsadvokaten.

Tor-Aksel Busch

Harald Strand
statsadvokat